

Kazlepka, Zdeněk

Vidi del buon Signor l'anima forte! : portréty Diega d'Aragona Pignatelliho od Francesca Solimeny a jeho dílny

Opuscula historiae artium. 2019, vol. 68, iss. 2, pp. 282-289

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142419>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Vidi del buon Signor l'anima forte!

Portréty Diega d'Aragona Pignatelliho od Francesca Solimena a jeho dílny

Zdeněk Kazlepka

In the castle in Jindřichův Hradec there is a large portrait of Don Diego d'Aragona Pignatelli, Duke of Terranova and Monteleone (1687–1750), which in this article we ascribe to the artist Francesco Solimena (1657–1747). There are multiple versions of this painting, all of which are based on an oil sketch that is now in the collection of the Metropolitan Museum in New York. Solimena painted the portrait of Diego Pignatelli, a close friend of Charles VI, at least one other time, evidence of which is provided by another oil sketch, this one located in the Hermitage in Saint Petersburg. In the latter portrait Pignatelli is depicted wearing the uniform of a general in the Neapolitan Cavalry. Both portraits, which we can assign to a category of work known as 'status portraits' ('ritratto di stato'), date from the early thirties, around the years 1732–1734.

Keywords: Francesco Solimena; Diego d'Aragona Pignatelli, Duke of Terranova and Monteleone; baroque portrait; status portraits / ritratto di stato; Charles VI

PhDr. Zdeněk Kazlepka, Ph.D.

Moravská galerie v Brně / The Moravian Gallery in Brno
e-mail: zdenek.kazlepka@moravska-galerie.cz

V jednom ze sálů Španělského křídla zámku Jindřichův Hradec visí rozměrná podobizna, která představuje vysoce postaveného šlechtice v ornátu Řádu Zlatého rouna.¹ [obr. 1] Podle nápisu na dlaždici vlevo dole jsme informováni o tom, že zde zobrazeným mužem je don Diego d'Aragona Pignatelli, vévoda z Terranovy a Monteleone (1687–1750). Znamení-tá malířská práce nás nenechá na pochybách, že před sebou máme výtvarné dílo, které vytvořil významný umělec.

Obraz pochází ze zámku v Poběžovicích, jehož poslední majiteli byli Coudenhoveové. Těm patřil také zámek v Kunštátě, kam byla převezena obrazová galerie rytířů Řádu Zlatého rouna, kterou kolem roku 1713 ve Vídni založil tehdejší majitel zámku Jan Theodor svobodný pán z Imbsen (1676–1742), greffier a kancléř Řádu Zlatého rouna, oblíbenec císaře Karla VI.² Není proto vyloučeno, že svobodný pán z Imbsen oslovil rovněž Diega Pignatelliho, který mu portrét do zamýšlené galerie rytířů řádu dodal.

Obraz vyniká důmyslnou formální i barevnou strukturou: zatímco levou část kompozice zaujímá model v obvyklé oficiální póze, pravá část je tvořena pozoruhodným seskupením, v němž se černé páže (*menino*) ve žluté kazajce a s bílou košilí nedbale opírá o zlacený stůl, jehož zelený přehoz s vyšitým erbem je uspořádán tak, aby bylo vidět jeho smetanově bílé podšití a aby nezakrýval bohatě vyřezávanou podnož stolu. Architektura s kupolí na pozadí portretovaného představovala zřejmě reálnou stavbu. Mohla by to být Pignatelliho honosná vila („*villa delle delizie*“), kterou začal budovat v roce 1728 v tehdy luxusní neapolské čtvrti Barra, jejíž stavbou pověřil architekta Ferdinanda Sanfeliceho (1675–1748). Započaté dílo dokončil jeho syn Fabrizio (1718–1763) pod vedením architekta Ferdinanda Fugy (1699–1782) v roce 1766. Volba místa byla pravděpodobně ovlivněna blízkostí druhé velké vily, kterou si pořídil Gaspere Roomer (1596/1606–1674), zámožný vlámský bankéř a významný sběratel umění, na počátku sedmnáctého století, a která v té době patřila Pignatelliům z Marsico Nuovo (Girolamo Pignatelli z Marsico Nuovo se oženil s Diegovou dcerou Franceskou).³

Jednu z možností, jak se alespoň částečně seznámit s portretovanou osobou a jeho rodinou, nám umožňuje

nekrolog z roku 1750 zveřejněný v *Neue genealogisch-historische Nachrichten*:⁴ „V době, kdy ještě žil Diegův otec Niccolò Pignatelli (1648–1730), vévoda z Monteleone, požíval titul markrabě (markýz) della Valle. Dne 12. ledna 1712 jej císař Karel VI., jemuž v té době patřilo neapolské království, učinil skutečným komořím a roku 1719 velitelem pěšího regimentu. V roce 1720, kdy císař vyměnil Sicilské království za Sardinské, Diego přesídlil do Vídně, kde byl jmenován císařským notářem neapolského království. Ve Vídni zůstal až do roku 1726, kdy se vrátil do Neapole, kde se stal jedním z kapitánů jezdeckva. V roce 1731 mu císař propůjčil Řád Zlatého rouna a v roce 1734 jej učinil generálem jezdeckva. V roce 1735 padlo neapolské království do rukou španělského infanta dona Carlose, který se stal novým králem. Pignatelli se mu sice podřídil, avšak kvůli podezření [z loajality vůči Karlu VI.], musel vykonat cestu do Španělska, odkud se vrátil v roce 1736. V září 1738 obdržel od krále povolení používat titul španělský grand. Nato se stal sicilským velkoadmirálem.

Diego byl dvakrát ženatý. První manželkou se stala Anna Caracciolo (1691–1715), dcera knížete z Avellina, se kterou se oženil v roce 1713. Zemřela však dva roky nato a zanechala mu syna Niccolu, který přijal titul vévody z Monteleone. Podruhé se oženil v lednu 1716 s Margheritou Pignatelli (1698–1774), dcerou a dědičkou vévody Giacomu z Bellosguardo.⁵ Ta mu porodila mnoho dětí, z nichž nejstarší syn Fabrizio se oženil s Constančí z Medicis, dcerou knížete z Ottojana.“

Diego Pignatelli a Karel VI. si byli velmi blízcí – císař svého oblíbence dokonce vždy nazýval „pokrevním bratrem“. Pignatelli císaři zachoval věrnost i poté, co království na jihu Itálie dobyl Karel Bourbonský (1716–1788). Když Karel Bourbonský vstoupil do Neapole, Diego spolu s knížetem z Bisignana a s podporou knížat ze Scilly a z Cariati byl jedním z těch, kdo organizovali činnost prorakouské strany. Naverboval dokonce jezdecký pluk a stáhl se do Kalábrie, aby nemusel přihlížet triumfu nového krále. Tam spolu s vévodou z Verzina organizoval hrdou protibourbonskou opozici, jejíž aktivity vyvrcholily v srpnu roku 1744, kdy tento posledně jmenovaný nechal na pobřeží poblíž Cosenzy dopravit lodí náklad zbraní s cílem zorganizovat spiknutí proti neapolskému panovníkovi, které však nemělo valný úspěch.⁶

Odpověď na otázku, kdo byl autorem jindřichohradeckého portrétu Diega d’Aragona Pignatelliho, vévody z Terranovy, Monteleone a Bellosguarda a knížete z Castelvetrana a Noiy, nalezneme v Metropolitním muzeu v New Yorku, kde se nachází prototyp (modello) tohoto zobrazení,⁷ které vytvořil proslulý neapolský malíř Francesco Solimena (1657–1747). [obr. 2] Srovnáme-li oba obrazy, je zcela zřejmé, že na honosném portrétu z Jindřichova Hradce byly provedeny důležité detaily, které jsou na newyorském díle pouze naznačeny. Zatímco na modelu je zobrazen pouze znak rodiny Pignatelli (tři hliněné hrnce), na druhém obraze je to již alianční znak Pignatelli Aragona.⁸ Ostatní, jako póza, oblečení, uspořádání draperií, černé páže a prostředí, v němž se model nachází, zůstaly beze změny.

Jestliže olejová skica z New Yorku je nepochybně Solimenovou vlastnoruční prací, která se mohla stát podkladem ke smlouvě mezi umělcem a objednavatelem, rozměrný obraz z Jindřichova Hradce vytvořila nejspíš Solimenova dílna pod mistrovou supervizí. Kromě vynikající jindřichohradecké podobizny, která dosud není v literatuře známa, existují ještě další, podle mého názoru však méně kvalitní dílenské rozmnoženiny, z nichž jedna se nachází v soukromé sbírce v Římě⁹ a druhá prošla uměleckým obchodem v Miláně (Sotheby’s, Milán 15. 12. 2009, lot 29).

Že přitom nejde o jediné zobrazení dona Diega, do svědčuje i další Solimenova olejová skica, kterou uchovává petrohradská Ermitáž, v níž je vedena jako *Podobizna kondotiéra*.¹⁰ [obr. 3] Jestliže autora díla nelze v tomto případě zpochybnit, lze si položit otázku, zda můžeme zobrazeného vojáka skutečně ztotožnit s Diegem d’Aragona Pignatellim. Z tohoto obrazu na nás, domnívám se, hledí stejná tvář, jakou shledávám na podobizně z Metropolitního muzea. Hlava krytá v obou případech alonžovou parukou nese obličej plných tvarů s vysokým čelem, podlouhlým nosem, úzkými rty a mírným podbradkem. O tom, že Solimena maloval Pignatelliho vícekrát, svědčí i malířův životopisec Bernardo de’Dominici (1683–1759), který v umělcově biografii uvádí, že „mezi pěknými podobiznami se nacházejí i portréty Dona Diega Pignatelliho, [...]“.¹¹ Avšak reprezentativní portrét, který bychom mohli spojit s petrohradským prototypem, dosud neznáme.

Zatímco Solimenovy portréty z New Yorku a Jindřichova Hradce zobrazují Diega d’Aragona Pignatelliho v ornátu rytíře Řádu Zlatého rouna, na obraze z Ermitáže jej vidíme v jiné roli. Portrétovaný je zde zpodoběn jako generál těžkého jezdeckva v uniformě kyrysníků. Pro tuto výstroj je typický kyrys, přilba a kožené vysoké boty kryjící i kolena. Od pasu dolů je oděn do zlacené kožené suknice s tlačným dekorem. Ze stejného materiálu jsou i rukávce připevněné k brnění kryjícímu horní část paží. Diego má kolem beder ovázaný bílý polní pás s třapci a v levé ruce drží velitelskou hůl. Přilba leží na taburetu v popředí. Přes pravou paži opřenou v bok má přehozen červený plášť splývající až na zem. Nezbytným doplňkem kompozice jsou dva těžké závěsy v pozadí portrétovaného, jehož malíř umístil na venkovní terasu, z níž je vidět na část města, nejspíš Neapole, s dramaticky působícími mraky na obloze. Dílo je částečně „non finito“, neboť druhý závěs na pravé straně zůstal pouze ve stadiu podmalby hnědou barvou, závěrečné lazury chybí.

Obrazy z Ermitáže a z Metropolitního muzea představují malbu „in prima“ totožného stylu a rozměrů vycházející z úlohy malířského náčrtu, který jako smluvní prototyp předcházel definitivním obrazům a jejich kopiím. Pomocí olejových skic si Solimena ujasnil nejen kompozici, ale i prostor, včetně uspořádání světla a stínů, které pak s pomocí dílny přenášel na velkoformátová plátna. Newyorský obraz je datován podle oděvu rytíře Řádu Zlatého rouna do přelomu let 1731 a 1732.¹² Druhý prototyp vznikl o něco později, patrně

1 – Francesco Solimena, Diego d'Arcona Pignatelli v oděvu rytíře Řádu Zlatého rouna. Státní zámek Jindřichův Hradec

2 – Francesco Solimena, **Diego d'Aragona Pignatelli v oděvu rytíře Řádu Zlatého rouna**. New York, The Metropolitan Museum of Art

3 – Francesco Solimena, **Diego d'Aragona Pignatelli v uniformě generála kyrysníků**. Ermitáž, Sankt Petěrburg

roku 1734, kdy byl Pignatelli jmenován generálem neapolské kavalerie, v jejímž odění je zde zobrazen.

Obě olejové skici lze srovnat např. s prototypem známé podobizny Aloyse Thomase Raimunda hraběte Harracha (1669–1742), neapolského vicekrále v letech 1728 až 1733 (Rohrau, rodinná sbírka hrabat Harrachů), který Solimena vytvořil v roce 1731. Podle tohoto díla vznikl reprezentativní honosný portrét (plátno, 125 × 100 cm), na němž je Harrach zobrazen v sebevědomém postoji rovněž jako nositel Řádu Zlatého rouna, v alonžové paruce a vestě ze zlatého brokátu před neapolskou kulisou s pohledem na Castel Nuovo v pozadí.¹³

Nechat se portrétovat samým Solimenu bylo věcí prestiže, a ne za málo peněz, jak dosvědčují slova Harrachova bratra Johanna Josepha Philippa, „že [Solimena] si zvláště od vicekrále nechá dobře zaplatit nebo očekává, že bude bohatě obdarován“.¹⁴

V portrétní tvorbě představují zobrazení hraběte Harracha a Diega Pignatelliho nástup nového modu portrétování. Svým pojetím tvoří kontrast k vrcholně barokní podobizně Seicenta. Od třicátých let 18. století hrají atributy hodností a prostředí portrétovaného stejně tak důležitou roli jako jeho podoba. Malířské dílo se stává nejen zobrazením člověka, ale i místa, v němž se nachází („*ritratto ambientato*“).¹⁵ Tyto portréty bychom mohli zařadit do skupiny podobizen nazývaných „portréty statutu“ („*ritratto di stato*“).¹⁶ Na rozdíl od psycholo-

gizujícího nebo symbolického portrétu, které upřednostňovaly intelektuální elity, byly „portréty statutu“ charakteristické pro císaře, krále a knížata, tedy vládnoucí vrstvy, které v nich prezentovaly své postavení a moc. Jakákoliv forma psychologizace fyziognomie tváře, která by mohla narušit auru státníka a politicky vysoce postavené osobnosti, nebyla pro podobiznu tohoto typu vhodná. Přípouštěly se pouze alegorické a symbolické narážky, které status portrétovaných eventuálně podtrhovaly. Umělci se zaměřovali na atributy bohatství a sociálního postavení, zatímco portrétovaný byl prezentován v pohroužení se do sebe, s neproniknutelnými rysy, podtrhujícími neměnnost a neovlivnitelnost běhu událostí.

Odosobnění modelů na těchto podobiznách vedlo k sériovosti v portrétní tvorbě, jejíž produkty nazval Federico Zeri (1921–1998) „nadčasovým uměním“ („*arte senza tempo*“). Toto „divadlo statutu“¹⁷ se v době neapolských vicekrálů stalo součástí neapolské tradice zobrazování, na níž se vedle Solimena rovněž podíleli Francesco de Mura (1696–1782) a Giuseppe Bonito (1707–1789). Tato série oficiálních zobrazení počíná u Solimena portrétem Karla III. Habsburského (pozdějšího císaře Karla VI.), který vznikl v rozmezí let 1706–1711 (Neapol, dříve sbírka Zunino, dnes Museo e Gallerie Nazionali di Capodimonte),¹⁸ pokračuje proslulým dvojportrétem císaře s Gundakerem hrabětem Althannem (1665–1747) z roku 1728 (Víděň, Kunsthistorisches Museum),¹⁹ na němž hlavy

4 – Francesco Solimena – kopie, **Diego d'Aragona Pignatelli v uniformě generála kyrysníků**. Moravská galerie v Brně

obou zobrazených namaloval Johann Gottfried Auerbach (1697–1743), a vrcholík okazalou podobiznou Ferdinanda Vincenza Spinelliho knížete z Tarsie (1691–1753) v ornátu Řádu sv. Januaria (Neapol, Museo e Gallerie Nazionali di Capodimonte), datovanou mezi 1738 a 1741.²⁰ Od poloviny století se postupně upouštělo od tohoto oficiálního typu zobrazení, který vystřídal styl Pompea Batoniho (1708–1787), a zvláště Antona Raphaela Mengse (1728–1779), umělců následně protěžovaných neapolským dvorem Bourbonů.²¹

Objednateli výše uvedených podobizen byli sami portrétovaní, aristokraté s vysokým postavením u císařského či královského dvora. V Neapoli na rozdíl od Benátek nebo Říma nedošlo k institucionalizaci trhu s uměním. Místo obchodníků s uměním zde objednávky zprostředkovali sami vysocí úředníci jako umělečtí agenti místokrále. Sbíráání uměleckých děl bylo v Neapoli určováno, spíše než aristokraty, obchodníky (*borghesia*), kteří disponovali nezávislou zprostředkovatelskou sítí. To např. vysvětluje, proč Karel VI. získal do svých sbírek od Solimeny pouze dva obrazy, a to *Boreas unáší Oreithyiu* (Víděň, Kunsthistorisches Museum, Gemäldegalerie), o jehož provenienci není nic bližšího známo, a již zmíněný dvojportrét císaře s Gundakerem hrabětem Althannem, který zřejmě u Solimeny objednal bratranec hraběte kardinál Michael Friedrich Althann (1682–1734), který v letech 1722–1728 zastával funkci neapolského vicekrále.²²

Modella a dílenské repliky byly v praxi Solimeny dílny dále rozmnožovány kopírováním. Funkci těchto kopií zcela přesně neznáme, ale můžeme předpokládat, že vznikaly buď za účelem komerčního prodeje, nebo přímo na přání objednavatelovo, který jimi obdarovával své příbuzné či známé. Tak byl kopírován nejen zmíněný prototyp Harrachova portrétu, o čemž svědčí tři další verze, ale i petrohradská skica, jejíž kopii nalezneme např. ve sbírkách Moravské galerie v Brně. [obr. 4] Zajímavé je, že tento obraz byl od svého zapsání do sbírek muzea v roce 1854 až doposud mylně považován za podobiznu Karla Josefa Raduita de Souches a za jeho autora byl označen vlámský vagantní malíř Jan de Herdt (asi 1620–asi 1684).²³ Plátno je téměř stejných rozměrů a podstatně je, že ani kompozice obrazu se od petrohradského originálu nijak neliší. Malba brněnské kopie se jeví sice jako rukopisně tužší, méně uvolněná, avšak provedená přesně v Solimenově stylu. Na rozdíl od předlohy je však barevně dokončená, jak je vidět na druhém závěsu, který dostal červenou lazuru.

Podle Solimena reprezentativního portrétu Diega Pignatelliho v oděvu rytíře Řádu Zlatého rouna vytvořil přední

5 – Domenico Mondo podle Francesca Solimeny, Antonio Baldi, **Diego d'Aragona Pignatelli v oděvu rytíře Řádu Zlatého rouna**, lept. *Relazione dell'Ufficio anniversario [...] il dì XXVIII di Novembre MDCCLLI per Diego Pignatelli di Aragona [...]*, Neapol 1753

Solimenův žák Domenico Mondo (1723–1806) kresbu, na níž je však zachyceno pouze poprsí. Kresba vznikla v roce 1752 a představuje první Mondovu dokumentovanou zakázku v Neapoli. Do grafické podoby ji převedl jiný Solimenův žák Antonio Baldi (1692–1768). Baldiho grafický list byl otištěn na frontispisu pamětního tisku *Relazione dell'Ufficio anniversario* [...], který vydal v Neapoli roku 1753 Diegův syn Fabrizio.²⁴ [obr. 5]

Domenico Mondo byl synem neapolského městského sekretáře, velmi vzdělaného a váženého muže. Ten poskytl svému jedinému potomkovi dostatečné vzdělání ve vědách a uměních. Malířství, které studoval u Solimeny, se mu mělo stát potěšením, a nikoli obživou, neboť byl velmi dobře finančně zajištěn.²⁵ Mondo se tedy stal nejen malířem, ale i příležitostným básníkem,²⁶ o čemž svědčí celá řada básní (sonetů), které věnoval svým přátelům a mecenášům, o jejichž přízeň se ucházel. Jeho sonet věnovaný Diegovi Pignatellimu a otištěný spolu s mnoha dalšími básněmi různých autorů ve shora zmíněném spisku, zcela pregnantně vystihuje typické pocity skepse člověka doby barokní, kdy pozemské bo-

hatství a úspěšná kariéra neznamenaají v porovnání s Věčností a Božskou prozřetelností nic víc než *vana gloria*.

*Jak jasnou, živou a zářivou
spatřil jsem statečnou duši našeho dobrého pána!
Pošetile jsem si tenkrát myslel, že když namaluji tělo,
v němž našla přibytěk, zachráním ho před smrtí.*

*O to se nesnaž, řekla mi napůl laskavě,
napůl rozhořčeně, a pouze vyprávěj,
jak jsem bez úhony proplula zákrutami
klamných vášní či zlého osudu, a nyní mě oslavují.*

*Pak pohlédla na obraz vyzdobený
drahokamy a zlatem, a povzdechla si:
jak pošetilé jsou představy nebohých smrtelníků!*

*Vy stále jen bezcílně bloudíte kolem bahna,
hledáte marnou slávu a falešné pocty;
k pravému a trvalému dobru však vzlétnout neumíte.²⁷*

Původ snímků – Photographic credits: 1: Národní památkový ústav; 2: <https://www.metmuseum.org/art/collection/>; 3: Ermitáž, Sankt Petěrburg; 4: Moravská galerie v Brně; 5: archiv autora

Poznámky

¹ Olej, plátno, 249 × 184 cm, vlevo dole nápis: *D. DIEGO D'ARRAGONA / PIGNATELLI / DUCA DI TERRANOVA E MON / TELEONE E DEL S. R. I.*, inv. č. JH 5768 (svoz Poběžovice). Za tuto informaci vděčím panu Mgr. Janu Mikešovi z Národního památkového ústavu (správa SHZ Jindřichův Hradec).

² Otto Semrád, Portrétní galerie rytířů Zlatého rouna na zámku Kunštát, *Genealogické a heraldické informace* 4 (19), 1999 [vyd. 2000], s. 15–21. – Lenka Kalábová – Michal Konečný, *Pretium laborum non vile. Rytíři Řádu Zlatého rouna na Moravě / Knights of the order of the Golden Fleece in Moravia* (kat. výst.), Brno 2009, s. 17.

³ Elena Trombetti, La villa Pignatelli di Monteleone a Barra, *Napoli nobilissima*, vol. IX, fasc. I–II, gennaio–aprile 1970, s. 61–70. – Aniello Langella, *La Villa dei Pignatelli Monteleone di Barra*, Vesuvioweb 2015. Z vily se do dnešních dnů zachovalo pouze torzo. Zajímavostí je, že dvě majolikové podlahy z této vily zakoupil v roce 1909 Leopold hrabě Berchtold (1863–1942) od starožitníka Canessy v Neapoli (Galleria Canessa) a nechal je umístit na dvou místech svého zámku v Buchlovicích; srov. Michal Konečný, *Zámek Buchlovice*, Kroměříž 2015, s. 41.

⁴ *Neue genealogisch-historische Nachrichten, [...] der 10. Theil, III. Nachr. von einigen jüngst verstorb.*, Leipzig 1751, s. 940–942: „Don Diego Pignatelli, Herzog von Monteleone und Terra Nova, Fürst von Castelveterano und Noja, Grand von Spanien, Ritter des goldenen Vlieses, Proto=Notarius des Königreichs Neapolis und Groß=Admiral von Sicilien, starb im Dec[ember] zu Palermo im 64 Jahre seines Alters.

Sein Vater, Nicolaus Pignatelli, Herzog von Monteleone, starb den 7 Merz 1730. Seine Mutter, Johanna von Aragona Pignatelli, war des Herzogs Fabritii von Monteleone von Terra Nova Tochter und Erbin. Sie brachte ihn A. 1687 zu Madrid zur Welt und starb den 22 Jun[i]. 1723. Er führte bey lebzeiten seines Vaters den Titel eines Marchese della Valle und ward den 12 Jan[uar] 1712 von Kayser Carl VI, der damals das Königreich Neapolis besaß, zum wirckl. Cämmerer, A. 1719 zum Obristen über ein Regiment zu Fuß, das aber hernach reducirt worden, und 1720, nachdem er die Nachricht, daß sich das Königreich Sicilien dem Kayser submittirt, nach Wien überbracht, zum Proto=Notario des Königreichs Neapolis ernennet. Er hielt sich darauf bis 1726 zu Wien auf, da er nach Napoli

zurück gieng und allda einer der Capitains der Gens d'Armes in dem gedachten Königreiche wurde. Oberwehnter Kayser erklärte ihn den 29. Nov[ember] 1731 zum Ritter des güldenen Vlieses und 1734 zum General der Cavallerie. A. 1735 fiel das Königreich in die Hände des Spanischen Infantens Don Carlos, der davon die Königl. Würde annahm. Er submittirte sich zwar demselben, mußte aber aus einem geschöpfften Verdachte eine Reise nach Spanien thun, von dannen er im Aug. 1736 zurücke kam und im Sept. 1738 die Erlaubniß erhielt, sich vor dem Könige als Grand von Spanien zu bedecken. Er ward darauf Groß=Admiral von Sicilien. Er hatte zwey Gemahlinnen. Die erste Anna Caraccioli, eine Tochter des Fürstens von Avellino, heyrathete er A. 1713, sie starb aber im Oct. 1715 mit hinterlassung eines Sohnes, der Nicolaus heist, und vielleicht nunmehr den Titel eines Herzogs von Monteleone angenommen hat. Die andere Gemahlin, so ihn überlebt, heist Margaretha Pignatelli, des Herzogs Jacobi von Bellisguardo Tochter und Erbin. Er vermählte sich im Jan. 1716 mit ihr. Sie hat ihm viele Kinder gebohren, davon der älteset Sohn Fabritius mit Constantia von Medices, des Fürstens von Ottogiano Tochter vermählt ist. Eine Tochter, Namens Francisca, hat Hieronymum Pignatelli, Fürsten von Marsico nuovo, zum Gemahl, eine andere aber ist vor kurzen mit dem Fürsten von Buttera in Sicilien vermählt worden. Und bey Gelegenheit eben dieser Vermählung reisete der Vater nach Sicilien, wo er obgedachtermassen gestorben ist. Die übrigen Kinder befinden sich, meines Wissens, noch im unvermählten Stande. Von seinen Geschwister sind sonderlich ein Bruder, Namens Ferdinandus Pignatelli, Fürst von Strongoli, Ritter des güldenen Vlieses, der mit Lucretia Pignatelli, des letzten Fürstens Hieronymi von Strongoli Tochter, die ihm verschiedene Kinder gebohren, vermählt ist, und die 2 Schwestern, Rosa, des Fürstens Francisci Mariä Spinelli della Scalea Gemahlin, und Catharina, Alphonsi von Cardenas, Grafens von Acerra, Gemahlin zu merken. Die ältesten beyden Schwestern Maria Theresia und Stephana, davon jene den Marquis von Westerloo und diese den Fürsten von Bisignano zum Gemahl gehabt, sind 1718 und 1738 gestorben.“

K Pignatelliho biografii srov. dále např.: Rossella Cancila, Diego Pignatelli Aragona Cortés e Mendoza, [heslo] in: *Dizionario Biografico degli Italiani*, sv. 83, Roma 2015, s. 637–639.

⁵ Margherita Pignatelli byla sestrou Antonia Pignatelliho, knížete z Belmonte, a Marianny Pignatelli, hraběnky z Althannu (1689–1755), dvorní dámy císařovny Alžběty Kristýny, v té době manželky Michaela Johanna III. z Althannu (1679–1722), osobního poradce císaře Karla VI.

- ⁶ Srov. Nicola Spinosa – Luigi Buccino Grimaldi, in: *Civiltà del '700 a Napoli 1734–1799*, I (kat. výst.), Napoli 1979, s. 178, č. kat. 77.
- ⁷ Olej, plátno, 59 × 46,4 cm, inv. č. Rogers Fund 67.102; srov. Nicola Spinosa, *Pittura napoletana del Settecento: dal Barocco al Rococò*, Napoli 1986, č. 48, s. 115, obr. 55.
- ⁸ V oficiální verzi se příjmení Pignatelli má správně uvádět až po příjmení Aragona, jak bylo ustanoveno v roce 1639 při příležitosti sňatku Ettore Pignatelliho, legitimního dědice obou neapolských větví rodu, a Giovanni Aragona Tagliavia, jediné dědičky sicilské větve, totiž že v následujících generacích se budou tato dvě příjmení pravidelně střídat.
- ⁹ Olej, plátno, 340 × 220 cm, vlevo dole nápis: *D. DIEGO D'ARRAGONA / PIGNATELLI / DUCA DI TERRANOVA E MON / TELEONE E DEL S. R. I.*; srov. Spinosa – Buccino Grimaldi (pozn. 6).
- ¹⁰ Olej, plátno, 59 × 46 cm, inv. č. 8428; srov. Svetlana Vsevoložskaja, *Museo statale Ermitage. La pittura italiana del Seicento*, San Pietroburgo – Ferrara 2010, s. 248, č. kat. 257, obr. s. 107 (zde jako *Portrét kondotiéra*).
- ¹¹ Bernardo De'Dominici, *Vite de' pittori, scultori ed architetti napoletani*, III, Napoli 1742, s. 605.
- ¹² Řád Zlatého rouna byl Pignatellimu udělen v prosinci 1731; srov. Spinosa – Buccino Grimaldi (pozn. 6).
- ¹³ Olej, plátno, 35 × 27 cm, inv. č. W. F. 215; srov. Johann Kräftner (ed.), *Unter dem Vesuv. Kunst und Künstler vom 17. bis zum 19. Jahrhundert in Neapel und seinem Umfeld aus der Sammlung Harrach* (kat. výst.), München – Berlin – London – New York 2006, s. 92–93, č. kat. 21.
- ¹⁴ „*der (Solimena) wird sich aber besonders von einen vicekönig wol bezallen, oder reichlich beschenken lassen*“. Srov. Annette Hojer, *Francesco Solimena 1657–1747. Malerfürst und Unternehmer*, München 2011, s. 83.
- ¹⁵ John T. Spike, *Baroque Portraiture in Italy: Works from North American Collections* (kat. výst.), Sarasota 1985, s. 178–179, č. kat. 68.
- ¹⁶ Spinosa (pozn. 7).
- ¹⁷ Peter Burke, *Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie. Eseje o vnímání a komunikaci*, Jinočany 2007, s. 224 (z angl. originálu *The historical anthropology of early modern Italy. Essays on perception and communication*, Cambridge 1987, přeložil Jiří Hanke).
- ¹⁸ Olej, plátno, 180 × 130 cm, inv. č. Q 1833; srov. Kräftner (pozn. 13), s. 89–91, č. kat. 20.
- ¹⁹ Olej, plátno, 309 × 284 cm, inv. č. 1601; srov. Wolfgang Prohaska, in: *Barock in Neapel. Kunst zur Zeit der österreichischen Vizekönige* (kat. výst.), Napoli 1993, s. 258–260, č. kat. 59.
- ²⁰ Řád založil roku 1738 císařův nástupce v Neapoli Karel Bourbonský (Karel III. Španělský).
- ²¹ Spinosa (pozn. 7).
- ²² Hojer (pozn. 14), s. 81, pozn. 73.
- ²³ Olej, plátno, 62,6 × 49,8 cm, inv. č. A 126; srov. Karel Krejčí – Vlasta Kratová, *Evropské malířství 16.–18. století* (kat. výst.), Brno 1957, s. 13, č. kat. 41 (Jan de Herdt, Podobizna Karla Raduita de Souches, znojemského krajského hejtmána z r. 1688). – Maria Adelaide Baroncelli, Jan de Herdt e le origini del Fiamminghino, *Saggi e Memorie di storia dell'arte* 4, 1965, s. 7–24, cit. s. 10, obr. 1. – Anna Kozak, Unknown painting by Jan de Herdt, *Bulletin du Musée National de Varsovie* XVIII, č. 2, 1977, s. 45–54, cit. s. 50. – Anna Kozak, Jan de Herdt, a forgotten 17th century Flemish painter, *Bulletin du Musée National de Varsovie* XXVII, č. 2–4, 1986, s. 50–89, cit. s. 80–81, 77, obr. 39 (Raduit de Souches). – Miroslav Kindl, *Jan de Herdt* (diplomová práce), FF UP, Olomouc 2009, s. 130–133, č. kat. 6. 1. 3 (Jean Ludvík Raduit de Souches) – ZK [Zdeněk Kazlepka], in: Zuzana Macurová – Lenka Stolárová – Vít Vlnas (edd.), *Tváří v tvář. Barokní portrét v zemích Koruny české*, Brno 2017, s. 98–101, č. kat. II/13, obr. (zde další literatura).
- ²⁴ „*Relazione dell'Ufficio anniversario [...] il dì XXVIII di Novembre MDCCCLII per Diego Pignatelli di Aragona [...]*“, Neapol 1753; srov. Prohaska (pozn. 19), s. 274, č. kat. 67.
- ²⁵ Heinrich Wilhelm Tischbein, *Aus meinem Leben*, Berlin 1956, s. 324–325.
- ²⁶ Alfredo Zazo, *Domenico Mondo un pittore che fu poeta e la sua scelta di rime*, Napoli 1976.
- ²⁷ Domenico Mondo, Sonet č. XLV: (volný překlad Zuzana Šebelová, Masarykova univerzita):
O come espressa, e viva, e luminosa / Vidi del buon Signor l'anima forte! / Allor che stolto io credea torre a morte / Dipingendo la spoglia, in cui fu ascosa. Lascia dicea tra placida, e sdegnosa, / E narra sol, com'io fra le ritorte / Di lusinghiero senso, o di rea sorte, / Libera corsi, ed or son gloriosa. Poi si rivolse al simulacro adorno / Di gemme, e d'auo, e seguio sospirando: Ahi folle immaginar d'egri mortali! Voi sempre al fango v'aggirate intorno, / Vanna grandezza, e falso onor cercando; / Nè al saldo ben verace aprite l'ali.

SUMMARY

Vidi del buon Signor l'anima forte! The Portraits of Diego d'Aragona Pignatelli by Francesco Solimena and His Workshop

Zdeněk Kazlepka

In one hall in the Spanish wing of the castle in Jindřichův Hradec, there is a large portrait that shows a high-ranking member of the nobility dressed in the collar and robes of the Order of the Golden Fleece. According to an inscription on a tile on the bottom left corner we know that the man in the portrait is Don Diego d'Aragona Pignatelli, Duke of Terranova and Monteleone (1687–1750).

The painting comes from the castle in Poběžovice, which was last owned by the Coudenhove family, who also owned the castle in Kunštát, where the picture gallery of the knights of the Order of the Golden Fleece was moved. In 1713 the castle's then owner, Jan Theodor, a freeman of Imbsen (1676–1742), the Greffier and Chancellor of the Order of the Golden Fleece, and a favourite of Emperor Charles VI, established a picture gallery of the Knights of the Order of the Golden Fleece in Vienna, and from there it was moved to the castle in Kunštát. It cannot be ruled out, therefore, that Jan Theodor approached Diego Pignatelli directly and he supplied him with a portrait for the planned gallery.

This exquisite painting was created by none other than the renowned Neapolitan artist Francesco Solimena (1657–1747).

The definitive work, several versions of which exist, was based on an oil sketch that is now in the collection of the Metropolitan Museum of Art in New York.

Solimena painted the portrait of Diego Pignatelli, a close friend of Charles VI, on at least one other occasion, evidence of which is provided by another oil sketch, this one in the Hermitage's collection of 17th-century Italian paintings in Saint Petersburg. In this portrait Pignatelli is wearing the uniform of a general in the Neapolitan Cavalry. It is possible to date the two portraits on the basis of the type of clothing as originating in the early 1730s, around 1732–1734, when Pignatelli was named a general by the Emperor. Both portraits by Solimena represent the onset of a new style in the field of portraiture painting. They contrast conceptually with the high-baroque portraiture of the Seicento. From the 1730s attributes indicating rank or title and the environment of the person in the portrait began to play as important a role as the person's appearance. Not just the person in the portrait but also the environment in which the person was located came to form a part of the painted work. Both portraits of Diego Pignatelli can thus be included within the category of paintings known as 'status portraits' ('ritratto di stato'). Unlike the psychologising or symbolic portraits that were favoured by the intellectual elites, 'state/status portraits' were typically portrayed emperors, kings, princes, and the ruling class in general, who put their status and power on display in these portraits. Any psychologising of the figure's facial physiognomy that could have interfered with the aura of a statesman and politically high-ranking individual did not belong in this type of portrait.

Figures: 1 – Francesco Solimena, **Diego d'Aragona Pignatelli dressed as a Knight of the Order of the Golden Fleece**. Jindřichův Hradec State Castle; 2 – Francesco Solimena, **Diego d'Aragona Pignatelli dressed as a Knight of the Order of the Golden Fleece**. The Metropolitan Museum of Art, New York; 3 – Francesco Solimena, **Diego d'Aragona Pignatelli in the Uniform of a General of the Cuirassiers**. Hermitage, Saint Petersburg; 4 – Francesco Solimena – copy, **Diego d'Aragona Pignatelli in the Uniform of a General of the Cuirassiers**. Moravian Gallery in Brno; 5 – Domenico Mondo after Francesco Solimena, Antonio Baldi, **Diego d'Aragona Pignatelli dressed as a Knight of the Order of the Golden Fleece**, etching. *Relazione dell'Ufficio anniversario [...] il dì XXVIII di Novembre MDCCCLII per Diego Pignatelli di Aragona [...]*, Neapol 1753